

■ Vaqif YUSIFLI

20 may 2017

WWW.KASPI.AZ

ƏDƏBİ TƏNQİD
21

1963-cü ilin isti yay günlərində Yardımlının ucqar dağ kəndlərindən birindən - Hamarkənddən Bakıya bir cavan oğlan gəlir. Adışov Sabir Xudu oğlu. Bu cavan oğlan o zaman yeganə universitetimizin filologiya fakültəsinə daxil olur. Dünyanın yaşıl xalısına bənzəyən Hamarkənd Sabirin doğma ocağı, anasının laylalarının, bayatılarının, bülbül şərqlərinin vətəniydi. Dağ oğlu, çəmən oğlu, çiçək oğlu Sabir sonralar bu kəndi Azərbaycan şeirinin bir balaca ərazisinə çevirəcəkdi.

Sabir Rüstəmxanlı mənim üçün sıradan biri olmayan ŞAİRdir. Sonralar o, tanınmış bir publisist, ictimai xadim, dövlət adamı, dönməz Azərbaycançı və Türkcü, Azərbaycanı dünyada təmsil edən ziyalılardan biri olsa da, ŞAİR Sabir Rüstəmxanlı birincidir.

Onun ədəbiyyata gəlişi səssiz olmadı. Altmışın illərin ən gənc şairlərindən olan Sabir elə ilk şeirlərindən hamını belə bir etirafa

*Ələsgərin sazıdı,
Qədim əlyazmasıdı -
Dahilər boylanır sətirlərindən
Vətən Vətən!*

Təbii ki, Sabir Rüstəmxanlının da təsirləndiyi dahi söz ustaları, müasir şairlər, onların əsərləri olub. O, elə bir dövrədə ədəbiyyata gəlmişdi ki, Bəxtiyar Vahabzadənin milli istiqlala təkən verən şeirləri, gizli də olsa əldən-ələ gezen "Gülüstan" poeması, Məmməd Arazın, Xəlil Rzanın, Söhrab Tahirin vətənpərvərlik ruhunda yazılan odlu-alovlu misraları poeziyada yeni bir tendensiyanın yaranmasından xəbər verirdi. Bəlkə ilk dəfə idi ki, Azərbaycan onların şeirlərində sərhədsiz görünürdü. Şeirimizdə MƏNƏVİ AZƏRBAYCAN bütöv görünürdü..

*Şimşəklər çinartək sancılıb yerə,
Düşmənin gözünə dirsəkdi hər dağ.
Babalar atını sürüb gedibdi,
Qalalar boylanıb qalıbdır ancaq.*

*Babam qarşılıb neçə düşməni,
Bir əlində qılınj, birində çörək.*

*Döyüşlər şənimi dünyaya yayıb,
Bu ələm eşidib mənim səsimi.
Dar gündə qızlar da qılınc qurşayıb,
Vüqarlı, yenilməz igidlər kimi.*

*Sellərtək axışıb hər qış, hər bahar
Düşmənlə talayanda əlin varını.
Sərkərdə analar, igid analar
Yəhərdə doğublar övladlarını.*

"Döyüşlər şənimi dünyaya yayıb". Sabir Rüstəmxanlı da döyüş üçün doğulmuşdu. Silahı SÖZ idi.

Poeziyada Vətən anlayışını tarixlə müasirliyin vəhdəti kimi düşüncə S.Rüstəmxanlı. Onun Vətənlə bağlı duyğuları qolları, şaxələri, budaqlarıyla tarixə uzanır, əsrlərdən əsrlərə yol alır. Vətənin Tarixinə, dünənə, keçmişə iki yanlış yanaşma tərzilə olub: bir var ifrat dərəcədə "mənim yurdum", "qəhrəmanlar diyarı", "şairlər vətəni", "da-

bunlar Sabirin öz şeirlərində də poetik realizəsinə tapır. Dilimizin sonsuz sayda emosional-ekspresiv çalarlarını Sabir bəyin şeirlərində axtarın. Həkim gəldi - qış günündə bir ağ çiçək! Nə gözəl bənzətmədir. Dünya gözümündən düşüb Bir damla göz yaşitək.. Burada həm bənzətmə, həm də metafora var.

S.Rüstəmxanlının şeirləri barədə çox danışmaq olar. Amma mən sözümlü kəsə ələyib onun "Söz" şeirini yada salıram. Sabir deyir ki: Söz ki ujuzlaşdı dəyərdən düşür. Elə bil bir igid yəhərdən düşür. Belində kəmərlər yox, başında papaq. Bugünkü şeir meydanında çubuq atları ilə ora-bura çaparaq gedən, nəticədə təmiz suyu bulandıranlar çoxdu. Yəne də əvvəlki illərdə olduğu kimi mədhiyyəçilik baş alıb gedir. Kütləviləşmə, bir-birinin dimdiyindən söz qoparıb onu min dəfə təqlid edənlərin sayı-hesabı yox.. "Qloballaşma" adı ilə milli şeirimizin ərazisində xarici markalı "izm"ləri bejərdənlər də az deyil.

Sabir Rüstəmxanlı təkəcə gözəl şeirlər müəllifi kimi deyil, həm də poemaları ilə tanınır.

"Bütövlük", "Azərbaycan irticası", "Didərginlər", "Hər kəs günəşi sevsə". "Cavad xan", "Vətənsiz", "Orxanla görüş". S.Rüstəmxanlının poemaları da şeirlərində qaldırdığı problemlərlə bir sıradadır. Sovet dövründə bizim M.Araz, X.Rza kimi şairlərimiz şeirlərində müstəqillik arzusunun açıq ya dolay şəkildə ifadə edirdilər. Bunu Sabirin şeirlərində də görürdük. Ancaq onun "Bütövlük", "Azərbaycan irticası" və "Cavad xan" poemalarında müstəqillik arzuları daha bariz nəzərə çarpır.

"Bütövlük" poeması Vyetnam xalqının müstəqilliyinə həsr edilib. Amerikanın amansız hücumlarına, neçə illik inadına baxmayaraq Vyetnam qalib gəldi. Əslində, Vyetnamın müstəqilliyinin alqışlanması S.Rüstəmxanlının Azərbaycanı da müstəqil görmək arzusunun, ikiye bölünmüş bir xalqın - o taylı-bu taylı Azərbaycanın birləşməsi ideyasını ifadə edirdi.

Sabir Rüstəmxanlının "Cavad xan" (ilk adı "Sönmüş ocağın ağısı") poeması isə onun yaradıcılığında ədəbi hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Azərbaycan tarixində Cavad xan rus imperiyası ilə amansız ölüm-dirim vuruşuna girən ilk azadlıq fədailərindəndir. Mən deyərdim, Cavad xan-rəmzdür, simvoldur. Azadlıq simvolu, müstəqillik rəmzi..

Cavad xan unudulmamalıdır! Bir müddət - Sovet imperiyası dövründə unudulsa da, indi millətin qəhrəmanı kimi anılır. Və bu poemada Sabir Rüstəmxanlı xalqı birliyə səsləyirdi:

*Nə qədər davam etsə, sizlər, bizlər söhbəti,
Arazdan daha qəddar ayırır məmləkəti.
Hərə bir etiqada, hərə bir sözə bağlı,
Hər ötəri arzuya qul olduq gözü bağlı.
Nəslimin damarında axan qanlar dirilsə,
Bu tarix unudulmaz, bu həqiqət qısilmas.
Ata-oğul daş kimi bir divara hürülsə,
Göyden atom da yağa, yurd kimsəyə basılmaz.*

Mən Sabir Rüstəmxanlını xoşbəxt bir şair kimi tanıyıram. Uğrunda mübarizələr qoynuna atılan, Vətən sevgisini - müstəqil Azərbaycan idealını öz qətiyyətli, yorulmaz fəaliyyəti ilə təsdiq etdi. Və hər 20 may günü mən istər-istəməz Sabir Rüstəmxanlını xatırlayıram. Bu Milləti, Azadlıq, Vətən, İstiqlal şairi haqqında düşünürəm. İyirmi May günü SABİR RÜSTƏMXANLI GÜNÜdür deyirəm.

Sıradan olmaya şair

məcbur elədi ki, onun taleyi poeziyadan ayrılmazdır. O, heç kime bənzəmir, Azərbaycan poeziyası karvanında əbədiyyətə yol gedə biləcək bir şairdir.

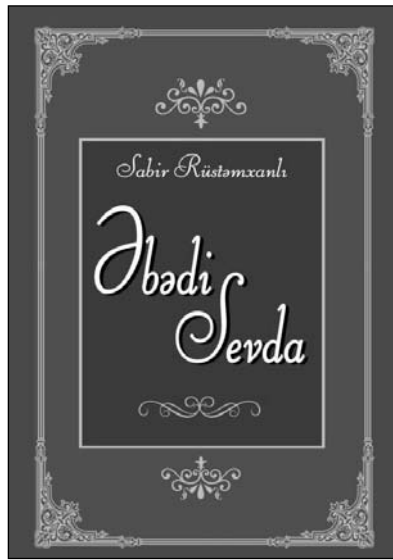
Sabir Rüstəmxanlı 60-70-ci illərin poeziya havasında təmiz oksigeni ilə seçilən bir şair oldu. Onun 1967-ci ildə qələmə aldığı "Vətən" şeiri Azərbaycan poeziyasında həmin mövzuda yazılan nümunələr sırasında birinciliyi fəth edən şeirlərdən biri oldu. Dövr sovet dövrü idi, amma bu şeir sovet dövrünün vətən şeiri deyildi.

*Bir əlçim buludlu,
Bir ömür umudlu,
Bir içim sudu.*

*Yandıqca odlanan ocaqdı,
Daddıqca dadlanan arzudu.
Bir dərə bahar leysanıdı,
21 Azərin qanıdı,
Cavad xanın qətl yeridi,
Sabirin "Fəxriyyə" şeiridi,
Dağları dumanda itən-
Vətən Vətən!*

Hecanın sərbəst sintezindən yaranan bu gözəl şeir Sabirin şeir texnikasına mükəmməl bələd olduğunu sübut edirdi. Sonralar Sabir bütün şeirlərini təmiz hecda yazdı. Bütün ömrü boyu dilimizin saflığı, təmizliyi uğrunda mübarizə aparən S.Rüstəmxanlı şeirlərində də o təmizliyi, o saflığı göz-bəbəyi kimi qorudu. Ancaq söhbət burada şairin aşladığı ideyadan gedirsə, deyim ki, elə Vətən haqqında bu bircə şeir bəs idi ki, öz vətəndaşlıq, vətənpərvərlik missiyanı poeziya dili ilə şərh edəsən. Çünki bu şeirdə Azərbaycan bütün tarixi və təbiəti ilə birgə görünür. Hər misra Vətənin bir parçasıdır, tarixinin gah qürurla, gah da nisgillə xatırlanan bir məqamıdır.

*Hadinin şeir bazarıdı,
Füzulinin məzarıdı,
Taleyin ələnən ələyidi.
Durna lələyidi.
Araz hürüyündən
kəməndə düşmüş Sevildi.
"Ənəlhaq" harayıdı.*

*Oğlu-Şah İsmayıl Xətayi adlı,
Ağ atlı oğlan var, atı qanadlı;
Bir də Suraxanı atəşgahı var,
Bir də Misri qılınc, bir də Çənlibel;
Bir də
"Heydərbaba" yazılmış bir dil.
Torpağı ot deyil, kişi göyərdən
Vətən Vətən!*

Hələ tələbə ikən S.Rüstəmxanlı doğma şəhərimizdə "Tbilisi", "Yerevan" xiyabanlarını, Leninqrad, Moskva prospektlərini gəzir. Lakin

*Mən bu duyğularla gəzirim yalnız,
Ürəyim səbirsiz, qəlbim qərrarsız.
Keçirəm Moskva prospektindən,
Təbriz xiyabanı həsrətiylə mən!..*

Sabirin altmışın illərdə yazdığı şeirlərin hər birindən ya beləcə vahid Azərbaycan ideyasının ayrı-ayrı mərmiləri sıçrayırdı, ya da Vətənin igid oğul və qızlarının mənəvi heykəlləri ucalırdı. Bir tələbə şairin, bir gəncin B.Vahabzadə, M.Araz, X.Rza kimi şairlərin ardınca qoşması, onların səsinə səs verməsi sevindirici idi. Hərçənd ki, həm onda, həm də sonralar məhz elə bu şeirlərinə görə onu tənqid də edəcəkdilər, qınayacaqdılar da.

*Müqəddəs adətdir ucaldır mən,
Mən onun eşqiylə yaşayam gərək.*